

Τέχνες & γράμματα ΒΙΒΛΙΟ

Οι «Βαλκανιομάχοι» αποκτούν φωνή

Μια μελέτη με πλούσιο υλικό μαρτυριών, που εστιάζει στην καθημερινότητα των στρατιωτών στους Βαλκανικούς Πολέμους

ΕΛΕΝΗ Κ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
Βαλκανικοί Πόλεμοι 1912-1913:
Εμπειρία, αφηγήματα, διεκδίκηση
της μνήμης
εκδ. Πατάκη, σελ. 528

Του ΜΑΝΩΛΗ ΚΟΥΜΑ

Τα τελευταία χρόνια η ιστοριογραφική παραγωγή στη χώρα μας περιστράφηκε κυρίως γύρω από τα δραματικά γεγονότα του 1922-1924: ήττα στο μικρασιατικό μέτωπο, προσφυγιά, τραύμα προσωπικό αλλά και συλλογικό, κατάρρευση της Μεγάλης Ιδέας, αίσθημα εθνικής ταπείνωσης από τη μεγαλύτερη καταστροφή την οποία γνώρισε ποτέ ο ελληνισμός. Αυτή η εκδοτική «στροφή», που έγινε με όρους κατά κανόνα επετειακούς λόγω της συμπλήρωσης εκατό ετών από τη Μικρασιατική Καταστροφή, την υποχρεωτική ανταλλαγή των πληθυσμών και την υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάννης, μας άφησε ως βαριά κληρονομιά εξαιρετικές μελέτες που «φώτισαν» πτυχές μιας δύσκολης και σκληρής περιόδου της σύγχρονης ιστορίας μας.

Με το νέο βιβλίο της «Βαλκανικοί Πόλεμοι 1912-1913: Εμπειρία, αφηγήματα, διεκδίκηση της μνήμης», η Ελένη Δημητρίου, διδάκτωρ Ιστορίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, «στρέφει» τη ματιά μας σε μία εποχή πολύ διαφορετική μα συνάμα τόσο ίδια με εκείνη της μικρασιατικής εκστρατείας: μια εποχή «πρώων»

Η έρευνα της συγγραφέως εντάσσεται στη σύγχρονη τάση της «Νέας Στρατιωτικής Ιστορίας».

—των «βαλκανιομάχων»—, πραγματώσης του αλυτρωτικού ιδεώδους, εθνικής ανάτασης και υψηλών προσδοκιών για το μέλλον της Ελλάδας. Αλλά από την άλλη πλευρά, οι πρωταγωνιστές του «θαύματος» των Βαλκανικών Πολέμων ήταν ακριβώς οι ίδιοι με εκείνους της καταστροφής που βίωσε ο ελληνισμός μια δεκαετία αργότερα: ο βασιλιάς Κωνσταντίνος, ο πολιτικός κόσμος, οι εκατοντάδες επώνυμοι ή λιγότερο γνωστοί αξιωματικοί—ανώτεροι και κατώτεροι—, οι χιλιάδες οπλίτες και ναύτες, τα σώματα ατάκτων, αλλά και οι εθελοντές που έσπευσαν από όλα τα μέρη και τα πλάτη της υφύλης προκειμένου να λάβουν

Στρατιωτικοί στην Πρέβεζα. Το βιβλίο εστιάζει στις αγωνίες και στις ελπίδες τους, στο κλίμα και στη βαρβαρότητα του πολέμου.

Η Ελένη Δημητρίου «στρέφει» τη ματιά μας σε μία εποχή πολύ διαφορετική μα συνάμα τόσο ίδια με εκείνη της Μικρασιατικής Εκστρατείας.

μέρος στην προσπάθεια εθνικής ολοκλήρωσης του ελληνισμού. Τη «φωνή» αυτών ακριβώς των ανθρώπων, όπως αποτυπώθηκε

κοινωνίας— και από την άποψη αυτή η «φωνή» των λιγότερο μορφωμένων κοινωνικών στρωμάτων είναι «διαμεσολαβημένη».

Η μελέτη της Δημητρίου εντάσσεται στη σύγχρονη τάση της «Νέας Στρατιωτικής Ιστορίας», ενός κλάδου ιδιαίτερα ανεπτυγμένου στα ακαδημαϊκά αμφιθέατρα του εξωτερικού, όχι όμως και της Ελλάδας. Δίκως, λοιπόν, να απουσιάζει η ανάλυση των συμπελοκών στις οποίες ενεπλάκησαν οι ελληνικές ένοπλες δυνάμεις κατά τη διάρκεια των δύο Βαλκανικών Πολέμων, το βιβλίο εστιάζει στην καθημερινότητα του μαχητή— στις αγωνίες και στις ελπίδες του, στα συναισθήματα και στις πεποιθήσεις του, στο κλίμα, στις υγειονομικές συνθήκες, στις ελλείψεις και στην επιμελητεία, στη βαρβαρότητα του πολέμου. Ταυτόχρονα, πάλι, μέσω των μαρτυριών που έχει στη διάθεσή της η συγγραφέας, αναδεικνύονται λιγότερο προβεβλημένες πτυχές των δύο πολέμων, όπως η υγειονομική περιθαλψη, η γυναικεία κινητοποίηση και ο εθελοντισμός.

Διαχείριση της μνήμης

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα σημεία του βιβλίου που είναι αφιερωμένα στη διαχείριση της μνήμης των Βαλκανικών Πολέμων. Στο σημείο αυτό, η συγγραφέας εντοπίζει μια κρίσιμη διαφορά: τονίστηκε ανάμεσα στα έργα που γράφθηκαν «εν θερμώ», αμέ-

σως μετά τους πολέμους, από χαμπλόβαθμους αξιωματικούς, οπλίτες και δημοσιογράφους, και σε εκείνα που δημοσιεύθηκαν από τα χρόνια του Μεσοπολέμου έως και τη δεκαετία του 1960, πρωτίστως από υψηλόβαθμους αξιωματικούς με έμφυση ή άμεση εμπλοκή στην πολιτική ζωή του τόπου. Στην τελευταία αυτή περίπτωση—επισημαίνει εύστοχα η Δημητρίου— οι συγγραφείς έθεταν ως προτεραιότητα την υστεροφημία τους, με την έντιμη αποτίμηση των γεγονότων του 1912-1913 να «αλλοιώνεται» από τις παραμορφωτικές επιδράσεις του Εθνικού Δικασισμού.

Συνολικά, το βιβλίο της Δημητρίου επιμεριέχει όλα εκείνα τα στοιχεία που οφείλει να έχει μια ιστορική μελέτη: αυστηρό επιστημονική μεθοδολογία, σύνθεση πρωτογενούς υλικού και δευτερογενούς βιβλιογραφίας, εντιμότητα και πραγματολογική ακρίβεια. Εξάλλου, πρόκειται για κείμενο γραμμένο σε εξαιρετικά ελληνικά, με αποτέλεσμα η ανάγνωσή του να καθίσταται ευχάριστη στον αναγνώστη, παρά τον όγκο των σχεδόν 500 σελίδων. Τέλος, θα πρέπει να επισημανθούν το άριστο αισθητικό αποτέλεσμα της έκδοσης και η άριστη επιμέλεια των εκδόσεων Πατάκη.

Ο κ. Μανώλης Κούμας είναι επικύριος καθηγητής στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών.